

Yayın Geliş Tarihi: 2020-06-25

Yayın Onay Tarihi: 2021-12-20

DOI No: 10.35343/kosbed.758007

Emrah TÜNÇER •

Ritüel, Liminal ve Dayanışma: Çori Bori Ziyaret Evi Örneği

Ritual, Liminal And Solidarity: The Example of Çori Bori Visiting House

Özet

Elazığ'ın Karakoçan İlçesi'nde Yoğunağaç Köyü'nde yer alan ve toplumsal ilişkileri düzenlemede rolü olan Çori Bori Ziyaret Evi, halkı bir araya getiren, aynı zamanda iletişim kurulan ve geleneğin yaşatıldığı mekân örneği sergilemektedir. Çori Bori Ziyaret Evi, Alevi nüfusun yoğun yaşadığı Yoğunağaç (Golan) Köyü'nde yer alan bir kutsal mekândır. Çori bori Ziyaret Evi'nin bulunduğu Yoğunağaç (Golan) köyü'nün çevresinde yer alan diğer köylerin ise bir kısmı Alevi bir kısmı Sünnidir. Etnik, inançsal farklılığa bakılmaksızın Çori bori Ziyaret Evi'nde bu köyler ve çevre bölgeden gelen insanlar birbiriyle temas etmekte ve birlikte ritüeller gerçekleştirmektedirler. Dolayısıyla bu çalışma Çori bori Ziyaret Evi'nde gerçekleşen ritüellere odaklanarak Turner'ın belirttiği ritüel gerçekleşirken liminal (eşiksel) evre sırasında insanların nasıl tüm hiyerarşik kalıpları yıktığı ve nasıl komünitas oluşturdukları savına dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Liminal, Çori Bori Ziyaret Evi, Ritüel, Dayanışma

Jel Kodları: R0, R20

Abstract

Çori Bori Visiting House which is located in the Yoğunağaç Village of the Karakoçan District of Elazığ and plays a role in the regulation of social relations, exhibits an example of a place where people come together, communicate and keep the tradition alive. Other villages around Yoğunağaç (Golan) village, where Çori bori Visiting House is located, are partially Alevi and Sunni. Çori Bori Visiting House is a sacred place located in the village of Yüksekagaç (Golan) where the Alevi population is densely populated. In Çori bori Visiting House, people coming from these villages and surrounding regions, regardless of ethnic or religious differences, come into contact with each other and perform their rituals together. Therefore, this study focuses on the rituals that took place in the Çori bori Visitation House and is based on Turner's argument that in the liminal phase people broke all hierarchical patterns and formed communities.

Keywords: Liminal, Çori Bori Visiting House, Ritual, Solidarity

Jel Codes: R0, R20

Giriş

Elazığ'ın Karakoçan ilçesinde yer alan 7 köyde, 2019 yılında sürdürülen “sosyal dayanışma, dini inanç ve kutsal yerler” araştırmasının bulgularına dayanan bu çalışmada temel olarak Yoğunağaç (Golan) Köyü'nde yer alan ve diğer köyler, ilçeler hatta iller açısından da önemli bir yere sahip olan Çori Bori ziyaret Evi ele alınmıştır. Elazığ, Karakoçan İlçesi'nde kültürün önemli bir parçası olarak kabul edilen Ziyaret mekanlarından olan Çori Bori Ziyaret Evi'ni ritüel, Liminal (eşiksellik) ve dayanışma temelinde ele almak amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma, bireylerin yaşamlarındaki rutin ve problemlematik anları ve anlamları tanımlayan çalışmaları ve çeşitli deneysel materyal setini-vaka incelemesi, kişisel deneyim, içebakış, yaşam öyküsü, görüşme, gözlemsel, tarihsel ve görsel metinler içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005:28). Nitel araştırmalarda yaygın kullanıma sahip teknikler, katılımlı gözlem ve görüşmedir. Bu bağlamda araştırmanın evreni olarak Elâzığ ili, Karakoçan ilçesindeki, Yoğunağaç Köyü seçilmiş, örnekleme olarak da bu ziyaret evinde yaşayanlar ve özellikle perşembe günü buraya gelip burada ritüele katılanlardan seçilmiştir. 2017- 2019 yılları arasında sahada katılımlı gözlem yapılmış, konuya ilişkin görüşler elde edilmiştir. Fakat daha çok ritüellere odaklanmak amacıyla bu çalışmada sadece ev sahibi M.A. ve buraya gelerek iyileştğini ifade eden H.G.'nin görüşlerine yer verilmiştir. Bu gözlem ve görüşmelerden elde edilen çıkarımlar da Geertz'in (2010) yoğun betimleme olarak kavramlaştırdığı detaylı, yerel bilgiden beslenen, derinlemesine ve içe dalan bir yazın tekniği kullanılmıştır.

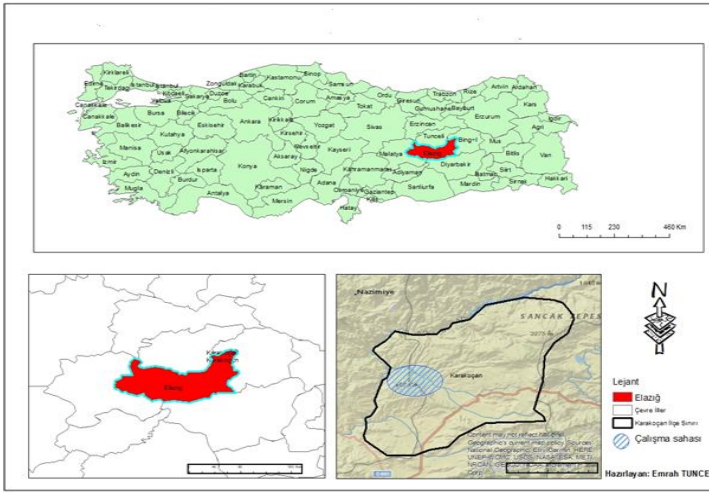
Alevi bir ailenin yaşadığı ve içinde geçmişte yaşadığı iddia edilen Arap Ağa'dan kalma fesin (bir tür başlık) bulunduğu Çori Bori Ziyaret Evi, farklı inanç ve mezhepten insanlar gelerek ortak ritüellerde bulunmaktadır. Kurban kesilirken, yemek yenilirken ve kutsal fesin çıkarılması sürecinde yaş, cinsiyet, mezhep, inanç farkı olmaksızın insanlar burada bir araya gelmekte, bu ritüellere katılmakta, birbiriyle temas etmekte ve kültürel örüntülerinde değişimlerin meydana gelmesinde rol oynamaktadır. Burada özellikle de Alevilerin ve Sünnilerin bir araya gelmesi burayı önemli kılmakta ve toplumsal dayanışma için tüm hiyerarşik kalıpların yıkıldığı bir komünitas oluşmaktadır. Victor Turner, Arnold Van Gennep'in “geçiş ritüelleri” kuramı üzerine inşa ettiği “liminal (eşiksellik)” kavramını bireylerin ne ilk ne de son aşamada olduğu bir ‘aradalık’ hali ile karakterize eder. Eşiksellik evresini paylaşanların bir komünitas oluşturduklarını belirten Turner, bu evre sırasında insanların tüm hiyerarşik kalıpları yıktığı; birlikteliğe ve bundan doğan birliktelik hissine göre bir yapı oluşturduklarını belirtir. Bu durumu Çori Bori Ziyaret Evi'ndeki ritüeller sırasında görmek mümkündür. Özellikle aynı ev içinde farklı inançları benimseyen insanların ritüele katılırken bu evreyi paylaştıklarını söyleyebiliriz.

1. Çori Bori Ziyaret Evi

Genelleştirilmiş anlamıyla herhangi bir yeri yahut herhangi bir kişiyi görmeye gitmek anlamına gelen “ziyaret”, Anadolu'nun pek çok yerinde kutsal mekânlara gitmeyi de içerir. Halk arasında daha çok gidip duâ edilmesi gereken bu kutsal yerlerde, çoğunlukla içsel gücü ve meziyetleri olan kişilerin yattıkları kabul edilir. Öte yandan ziyaret yerleri, sadece kendilerine belli bir tinsel güç, veya bolluk ve bereket bulundurduğuna inanılan ve bazı menkıbeler, kerametler, hikâyeler ve mertebeler yöneltlen kişilerin türbeleri,

mezarları yahut onlara ithaf olunan makamlar değil, çoğu zaman kutsal olarak kabul edilen ve bilinen birtakım taş, ağaç, göl, kaynak, kaya, dağ vb. mekânlar da ziyaret kategorisine dâhil edilmektedir (İnce, 2009,25). Bu çalışmaya konu olan Çori Bori ziyaret Evi ise daha önceden Yoğunağaç (Golan) Köyü'ne gelip yerleşmiş olan ve kerametleri olduğuna inanılan Arap ağasının bu kerametini devam etmesini sağlayan ve ondan miras kalan kutsal fesin bu evde olmasıdır.

Yoğunağaç (Golan) Köyü, Elazığ ili'ne bağlı olan Karakoçan ilçesinde bulunmaktadır. Kuzeybatı - güneydoğu istikametinde uzanan Ohi Deresi Yoğunağaç Köyü civarında Peri Suyu ile birleşir (Harita-1). Bu alanda aynı zamanda bölge coğrafyası ve turizmi açısından önemli olan Golan Termal Tesisleri bulunmaktadır.

Harita 1. Karakoçan Lokasyon Haritası

Yoğunağaç Köyü bu termal tesise nispeten uzak ve etrafa yayılmış dağınık yerleşim özelliği göstermektedir. "Çori Bori" Ziyaret Evi de, Yoğunağaç(Golan) Köyü'nün girişinde ve yolun sağ tarafında yer almaktadır. Bu ziyaret evi, türbe ya da yatır niteliğinde olmayıp Arap ağa soyundan gelen ailenin yaşadığı, sosyal, ekonomik hayatını idame ettikleri ve içinde Arap ağadan aktarılan kutsalın (fes) yer aldığı bir evdir. Ailenin geçmişi ve Arap Ağa'nın kutsallığı üzerine yaptığım görüşmelerde hikâye farklılaşsa da ortak temalar ön plana çıkmaktadır. Türbenin önemini M. A. Şöyle açıklamaktadır:

"Çori Bori bu bölgede çok önemsenen bir yerdir. Arap Ağanın mirasıdır. Arap Ağa, Golan Köyü'ne Peri Nehri kenarında yer alan Paş Köyü'nden gelir ve buraya yerleşir. Ondan kalan fes gelenlere şifa dağıtır. Bölgede herkes burayı çok önemser. İnsanlar yemin ederim demez "Çori Bori üzerine" derler (M.A. Erkek, 55, Yoğunağaç Köyü, 9.08.2018)." Çok sayıda kerameti olduğu söylenen Arap Ağanın yörede en bilinen ve en çok anlatılan hikâyesi de M.A.'ya göre şöyledir:

"Yaklaşık 40 asker karınlarını doyurmak için Arap Ağanın evine gelirler Arap ağa eşine misafirlere bir şeyler hazırlaması için seslenir. Tabi o dönem yoksulluk olduğu için eşi de zaten un az kimseye yetmez düşüncesiyle Çori bori der. "Çori bori" (zıkkım yiyin), (zıkkım ye) anlamına geliyor. Arap ağa kismet neyse onu yiyelim der. Eşi küçük bir kümbet (bir

tür çörek) getirir. Askerler birbirlerine bakar. Bununla kim doyabilir gibisinden. Askerler yemeye başlar ama bu kümbe de hiç eksilme olmaz bir türlü bitmez. O zaman anlıyorlar mübarek olduğunu. Sonra giderlerken yanlarında evin bahçesinde bir demir parçası alır bir asker bakalım gerçekten mübarek biri mi diye. Biraz ilerledikten sonra o asker felç olur. Bunun üzerine arkadaşları onu hemen tekrardan "Çorî Bori"ye getirirler. Arap Ağa, bazı anlatımlara göre söylen başındaki külahı çıkarıp askerin ağzına sürer. Asker hemen iyileşir. Böyle böyle bütün bölgeye yayılır (M.A. Erkek, 55, *Yoğunağaç Köyü*, 9.08.2018). "

Bu anlatıda Çori bori Ziyaret Evi'ni yansıtan temel özelliklerden olan "Az yiyecek çok kişiyi doyurmak", motifi aslında birçok velayetnamede ve anlatıda da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Abdal Musa Velayetnamesi'nde de Abdal Musa'nun gemiyle gelen kırk bin aç leşkeri (askeri) keramet ile doyurması anlatılır. Aynı zamanda bu motife dinî anlatılarda da rastlarız. Örneğin Hz. Muhammed Ebu Talha'nun evine kalabalık bir grupla gittiğinde, Ebu Talha evdeki yemeğin yetmeyeceğinden korkar ve endişe eder; ancak yemek bereketlenir ve misafire yeter (Boran, 2017: 44). Ayrıca Ocak, "az yiyecek çok kişiyi doyurma" motifini Kitab-ı Mukaddes'te ve menakıbnamelerde yer alan ortak motifler içerisinde değerlendirmiştir (Ocak, 2010:78).

Köydeki başka anlatımlara göre ise kutsallık, aslında Arap ağanın babasından ona devredildiğidir. Yani keramet sahibi Arap Ağa değil, babası Mehmet Ağa-ı Kal'dır. Mehmet ağa-ı kal söylenceye göre Fesi ile Mesini (başlık ve ayaklık) vasiyet olarak bırakmıştır asıl keramet onlardadır Mes Bingöl'de bir köyde iken Fesde Yoğunağaç (Golan) Köyü'nde bu evdedir. Bazı anlatımlarda ise Arap Ağa ve Mehmet ağa-ı Kal'ın akraba olmadıkları ama birbirlerini tanıyan ulu insanlar olduğu yönündedir. Görüleceği üzere "Çori Bori" etrafında oluşan tarihi kimlik farklı anlatımlarla kendisini var etmektedir. Kısacası genel kanı sağlığında çeşitli kerametler gösteren, insanlara iyilikler eden Arap Ağa, bu hususiyetlerini öldükten sonra da devam ettirmekte ve kendisini Çori Bori özelinde yaşamsallaştırmaya, oradaki fesi aracılığıyla devam etmektedir. Haliyle günümüzde birçok hastanın şifa bulduğunu, isteklerinin gerçekleştiğini bundan dolayı da tekrar tekrar geldiklerini ifade eden çok sayıda kişi ile karşılaşmak mümkündür. Örneğin görüşme yaptığım ve defalarca orada gördüğüm H.G. kendi başından geçen olayı şu şekilde anlatmaktadır.

"İlk olarak dayımın kızı ile geldik. Ortaokula gidiyorum. Büyüklerimiz bizi aldı geldi buraya. Dediler ki böyle yuvarlak penceresi var ya yukarda damda. Oradan aşağıya bakın üç kere. Öyle orada üç kere baktım işte. Baktım sonra aşağı geldim. Bir gece uyudum. O gece burası kaşınmaya başlamış(göz içini göstererek). Gözümdeki şu siyah gözüküyordu, önceden beri varmış. Dayımın kızının da vardı. Delikten bakarken güldü, onun ki iyileşmedi. Benim aynı akşam kaşındı, kaşındı, açıldı. Gözüm iyileşti. Burayı herkes biliyor. Biliyoruz. Sahibinin kızları arkadaşımı. Kaplıcaya gidiyoruz, buraya geliyoruz. Çok seviyoruz yani. İnançlıyız, inanıyoruz. Buraya çok kişi gelirdi. Mesela deli olanlar vardı. Hani kafayı yiyenler. Gelirler buraya mübareğe iyileşiyorlardı. Yeterki inancın olsun. İnancın olduktan sonra her şey oluyor. O gece bir titreme vücuduma geldi. Hisettim o zaman. Damdan bakarken o gece üstüne yattım, o zaman oldu. Ondokuza girmemiştım. Dayımın kızı mesela gülersen, inanmazsan olmaz zaten. Dayımın kızı o yine iyileşmedi. Ameliyat olmasına rağmen iyileşmedi. Mübareğe inandığım için geldim. Siyahı gözüküyordu. Sonra iyileşti (H.G., *Kadın*,42, *Yoğunağaç Köyü*, 12. 07. 2018)."

Daha önceden gözleri şaşkınlıkla dolu olan H.G.'nin inanarak geldiği Çori Bori Ziyaret Evi'nde gözlerinin tamamen düzeldiğini ifade etmektedir. Çevresindeki diğer kişiler de bu durumu eski fotoğraflardan teyit ettiğini söylemektedirler. Bu tür örnekler başka gelenler tarafından da anlatılmaktadır. Kısacası Çori Bori Ziyaret Evi'ne gelen birçok kişi varlıklarına bir anlam bulduklarını, iyileştiklerini ifade etmektedirler. Bunun için temel olan şey ise ziyaretçilere göre kişinin itikatlı olup bu sürece inanmasıdır.

2. Çori Bori Ziyaret Evi'nde Ritüel, Liminal (Eşiksellik) Ve Komünitas

Çori Bori Ziyaret Evi farklı köy, ilçe ve illerden gelenlerin bir araya geldiği, dileyenin Kuran okuduğu, namaz kıldığı, kurban kestiği ama herkesin bir arada önyargılarını, farklılıklarını kenara bıraktığı bir ziyaret yeri olması sebebiyle oldukça önemlidir. Alevi bir ailenin yaşadığı bu ziyaret evine bölgedeki her yaşta, ırktan, farklı inanç gruplarından insanlar gelmekte ve fesin sarılı olduğu sarıgn çıkarılması ritüeline katılmaktadırlar. Bu sürecin sonunda Alevi ve Sünni köyler arasında önyargının giderek kırıldığı, insanların toplumsal dayanışma sergiledikleri görülür. Burada günlük yaşamda alışılan ve kabul edilmiş kaideler, kimlikler ve diğer farklılıklar askıya alınır. Yurt içi ve yurt dışından farklı inanç ve görüşe sahip çok sayıda kişinin geldiği bu alandaki insanlar, her ne kadar farklı bir kültür ve inanca mensup olsa da oradaki topluluk içinde gerçekleşen davranış ve bütününe bir parçası haline gelir. Dolayısıyla bu süreç Turner'ın eşiksellik kavramı üzerinden okunabilir. Eşiksellik kavramının yeterince anlaşılabilmesi için ise Gennepe'nin geçiş ritüelleri üzerinde durmak gerekir.

Ortak özellik ve fonksiyona göre ritüel, fert ya da toplulukla ilgili bazı değerlerin, elverişli zamanlarda, simgesel ve çoğu vakit değişmeyen, ardışık davranış biçimleri ile tekrarlanmasıdır (Karaman, 2010: 229). Bireylerin yaşamını bir geçişler serisi olarak gören ve "bir durumdan başka bir duruma, kozmik ya da sosyal dünyadan bir diğerine geçişe eşlik eden seremonik kalıpların (ceremonial patterns) tümü" ile ilgilendiğini ifade eden Van Gennep, tüm bu seremonik kalıpları tek bir özel kategori yani geçiş ritüelleri adı altında kavramsallaştırmaktadır. Arnold Van Gennep'in, kavramsallaştırdığı ve "Rites of Passage" olarak isimlendirdiği bu geçiş ritüelleri insan yaşamında önemli sayılabilecek geçiş aşamalarından oluşur. Kültürel farklılıklar ve dini inançlara bağlı değişebilen bu geçiş dönemleri birçok toplumda ritüellerle tamamlanır. Gennep'e göre bu üç aşamada meydana gelir. Ayrılma, dönüşüm (geçiş/eşiksellik) ve bütünleşme (Özbudun, Şafak, Altuntek 2014, 311). Ayrılma dönemi; kişilerin geçmiş dönem, konum, statü ya da kimliklerinden ayrılma evresidir. Bu süreçte bir tür arınma görülür ve bunlar da birçok ritüelistik davranış ile karakterize edilir. Eşiksellik artık kişinin ne eski statüsünde olduğu ne de yeni statüye geçtiği dönemdir. Bu durum Turner tarafından Betwixt & Between (ne o, ne bu, ikisinin ortası) şeklinde bir ifade ile tanımlanmaktadır ve genellikle birey bu durumda birçok sınırlandırmayla karşılaşır. Bütünleşme evresi ise artık bireyin yeni statüsüne geçtiği evredir. Birey yeni statüde kabul gören, icap edilen donanımlara erişmiş olur (Turner,1966,94).

Turner "The Ritual Process" isimli kitabında ağırlıklı olarak bu liminal (eşiksellik) kavramı üzerinde durur. Bu evrenin simgesel yönlerinden çok sosyal yönlerini keşfetmeye çalışır ve bu evreyi, "yapılar-arası durum" olarak tanımlar. Turner, türdeşlik, eşitlik, anonimlik, cinsiyetler arasındaki ayrımın en aza indirgenmesi, mülksüzlük,

hiyerarşisizlik, dış görünüme ehemmiyet vermeme, servete bağlı ayrımlardan cömertlik, yoksunluk, yalınlık, genel boyun eğcilik, acı ve ızdırabın kabulü gibi özelliklerle belirlenen eşiksellik evresini paylaşanların bir komünitas oluşturduklarını belirtir (Turner,1966,131). Latince yoldaşlık anlamında gelen cominiustan türeyen bu terim, liminal evre sırasında ritüel gerçekleşirken insanların tüm hiyerarşik kalıpları yıktığı ve değişik bir sosyal yapı oluşturdukları birlikteliğe ve bundan doğan birliktelik hissine verilen addır (Özbudun, Şafak, Altuntek 2014, 311). Kısacası Turner, insanların bir araya geldiği, beraber hissettiği ve sosyal farklılıkları bir kenara bıraktığı, günlük yaşam baskılarından kurtulduğu duruma, “karşı yapı” (anti-structure) ve ritüel yoldaşlık tecrübesine de “komünitas” demektedir.

Karşı-yapı evresi ve komünitas durumunu Çori Bori Ziyaret Evi’ndeki birçok ritüelde görmek mümkündür. Özellikle aynı ev içinde farklı inançları benimseyen insanların ritüele katılırken bu evreyi sağladıklarını söyleyebiliriz. Çori Bori’de bu sürece kurban kesilerek başlanır. Bilindiği gibi insanlar arasında ya da dinde kutsal ve kutsal dışı arasındaki bağı sağlayan çeşitli araçlar vardır. Bu araçların amacı bir anlamda karşısındaki ile irtibat kurmaya çalışıp, ona saygı göstermek anlamına da gelmektedir. Bu durum her döneminde karşımıza çıkmaktadır. Doğanın etkinliği ve gücü karşısında çaresiz kalan insan kendini koruma adına çoğu zaman yüce, ulu buldukları, inandıkları tanrısal varlıklara kurban adamışlardır. Günümüzde de insanlar kötü bir olayla karşılaştığı zaman veya bir sıkıntısı, derdi olduğunda “Şu zorlu günler biterse kurban keseceğim, kurban adayacağım” diyerek adakta bulunmaktadır. Çori Bori Ziyaret Evi’ne gelenler için de kurban, hem insanlar arasında hem de ilahi olan ile bağ kurmanın ve saygı göstermenin bir çeşidi olarak okunabilir. Çünkü buraya gelenler Arap Ağa üzerinden Allah’ın lütfunu kazanmak, affına sığınmak, dilekte bulunmak, şifa istemek gibi bazı Çori Bori Ziyaret Evi’ne özellikle yaz aylarında çok sayıda kişi gelmektedir. Genç nüfusun oldukça az olduğu bu bölgede, göçe bağlı olarak yaz ve kış nüfusları arasındaki fark oldukça belirgindir. Yazın özellikle İstanbul ve Almanya başta olmak üzere birçok yerden insanlar köylerine gelmektedir. Dolayısıyla Çori Bori Ziyaret Evi, yurt dışından tatilini memleketlerinde geçirmek isteyenlerin de yoğun olarak gelip kurban kestikleri yer haline gelmiştir (Görsel 1).

Görsel 1. Çori Bori ziyaret evine yurtdışından gelen yabancı plakalı araçlar (Emrah Tuncer, 12 Temmuz 2018)

Ziyaret evi ve ahırın hemen arkasındaki arazide kurban kesilir. Her ne kadar gelen misafirlerin yardımcı olduğu görülse de kurbanın kesilmesi, postunun çıkarılması, bölünmesi işlemi genelde türbe sahibi M.A. tarafından gerçekleştirilmektedir (Görsel 2). Kesilen genelde küçükbaş hayvan olmasının yanında maddi durumu elvermeyenler kümes hayvanlarını da kurban edebilmektedirler.

Görsel 2. Çori Bori ziyaret evinde kurban kesimi (Emrah Tuncer, 12 Temmuz 2018)

Parçalara ayrılan bu etler ise genelde bu evde oturan M.A.'nin annesi, eşi ve ziyarete gelen diğer kadınlar tarafından sacda kavrularak misafirlere pilav ve salata ile ikram edilir (Görsel 3). Kesilen kurban eti eğer çoksa ve artmışsa aynı zamanda her misafire evine götürmek üzere verilir.

Görsel 3. Çori Bori ziyaret evinde pişirilen kurban etinin misafirlere sunulması (Çiğdem Tüncer, 12 Temmuz 2018)

Çori Bori Ziyaret Evi'ne gelenler hep birlikte evin gölgesinde zaman geçirirler. Sosyal, inançsal ve kültürel farklılıklarını bir kenara bırakan insanlar burada yan yana otururlar. Namaz saatlerinde namaz kılmak isteyenler gidip ziyaret evi içinde namazını kılar. Ev sahibi gelen Sünni misafirleri için evde namaz kılmaları için çok sayıda seccade bulundurur. Evde bulunan diğer kişiler ise varsa ev/mutfak işlerine yardımcı olur ya da dışarda sohbet ederler (Görsel 4).

Görsel 4. Çori Bori ziyaret evinin önünde oturan misafirler (Emrah Tüncer, 12 Temmuz 2018)

Yemek yedildikten sonra ev sahibi tarafından evin bir odasında çıkartılan yeşil beze sarılı kutsal fes, sıraya giren ve sırası gelen herkesin vücuduna sürülür (Görsel 5) . Mırıldanan dualar ve istekler eşliğinde kutsalı üç defa öpüp başına koyan kişi tekrardan dışarıya diğer misafirlerin yanına gider. Komünitas açısından en belirgin durum bu andır.

Görsel 5. Çori Bori ziyaret evine şifa bulmaya gelen ziyaretçilere ev sahibi tarafından fesin sürülmesi ritüeli (Emrah Tüncer, 12 Temmuz 2018)

Kadın, erkek, çocuk, Alevi, Sünni gibi kimlik ve farklılıkların ortadan kalktığı odada herkes sıraya girerek önündeki ritüelin bitmesini bekler (Görsel 6). İnsanlar bu etkinlik içinde olağan sürenin ve sosyal yapıların dışına çıkarlar burada her zaman karşılaşılan hiyerarşik yapı büyük oranda ortadan kalkar ve farklı bir toplumsal yapı meydana gelir.

Görsel 6. Misafirlerin fesin sürülmesi ritüelini beklemeleri (Emrah Tüncer, 12 Temmuz 2018)

İnsanların bir araya gelerek birlikte hissettiği ve farklılıklarını kenara bıraktığı yani komünitas durumuna en yakın olarak ifade edilebilen bu anın Victor Turner'ın belirttiği liminal (eşiksel) evre ye denk geldiğini söyleyebiliriz. Bu anın etnik, inançsal farklılığı ortadan kaldırdığını, bu süreci yaşamış yani bu ritüele katılmış birinin de bundan sonra bazı önyargılarını ortadan kaldırıp dayanışmanın artmasında ve ayrımcılığa yol açan söylemlerin azalmasında etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Bu durum bu köydekilerin işlettiği Golan Kaplıcalarında da yaşanmaktadır. Yani Yoğunağaç (Golan) Köyü sadece bu ziyaret evi aracılığıyla değil bu köyde yer alan Golan Kaplıcaları aracılığıyla da bir komünitas sağlar. Burası da kuralların bir süreliğine ortadan kalktığı veya askıya alındığı bir yer olarak nitelendirilebilir. “Kötü/günahkâr biri suya girerse kaplıca suyu kurur” inancının olduğu bu tesiste, farklı inanç ve kültüre sahip insanlar yan yana olmaktadır. Buraya gelen kişiler buradaki havuzları birlikte kullanıp, ortak mekânda dinlenirler. Tanımadıkları insanlarla sohbet edip evden getirdikleri yiyecekleri paylaşırlar.

Sonuç

Genel anlamda bu bölge tarihsel süreç içerisinde farklı çekişmelere sahne olmuş, zamanla farklı etnik kökenden insanların bir arada yaşadığı ve farklı inanç sistemlerinin geliştiği bir alan haline gelmiştir. Zaman içerisinde toplumun kültürel kodlarına dayalı olarak farklı şekillerde çeşitli inanç biçimleri ortaya çıkmış olsa bile toplumsal dayanışmayı sağlayacak şekilde organize olabilmişlerdir. İşte Yoğunağaç (Golan) Köyü'nde toplumsal yapıya ait sınırların aşıldığı eşiksel ve eşigungsimsi deneyimlerin yaşandığı, ritüellerde birliktelik ruhunun baskın geldiğini ve bu durumun farklı örneklerle yaşamsallaştığını görebilmekteyiz. Dolayısıyla insanların bir arada yaşadığı, birbirlerini tanıdığı, yüz yüze ilişkiler kurduğu, ortak bir geçmişi paylaştıkları ve değişimin çok yavaş gerçekleştiği geleneksel toplum örneği gösteren bu köyde görüleceği üzere güçlü gelenekler, toplumsal iletişim ve kontrol mekanizmaları hayli fazladır. Aynı zamanda köyler arası dayanışma duygusunu oluşturan bu bağlar, köyden köye farklılık gösterse de komünitas süreçlerini yakınsayan örneklere sıkça rastlanılmaktadır. Dolayısıyla bu örneğin siyaset üretme anlayışına, genç kuşaklara aktarılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Boran, Mustafa (2017). Menakıbnamelerin Yapısalcı Yöntemler ile İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- Eken Küçükaksoy, Merve (2017). Müziğin Performans Sürecindeki “Sihirli Birliktelik”: Müzikal Komünitas. Rast Müzikoloji Dergisi , 5 (3) , 1732-1744 .
- Geertz, Clifford (2010), Kültürlerin Yorumlanması. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Karaman, Kasım (2010). Ritüellerin Toplumsal Etkileri, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Isparta,2010(21): 237-237

İnce, G. (2009). Hatay'da Bulunan Ziyaret-Yatır Yerleri İle İlgili İnanışlar Ve Bu Ziyaretler Etrafında Oluşan Efsaneler. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi: Sakarya.

Ocak, Ahmet Yaşar (2010). Osmanlı Sufiliğine Bakışlar Makaleler-İncelemeler. İstanbul: Timaş Yayınları.

Özbudun, Sibel, Balkı Şafak, N. Serpil Altuntek (2014). Antropoloji-Kuramlar ve Kuramcılar. Ankara: Dipnot Yayınları.

Turner, Victor (1966). *The Ritual Process: Structure and Anti-structure*. Cornell University Press: New York

Yıldırım, Ali, Şimşek, Hasan (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.